

Тема. Що вивчає курс «Географія: регіони та країни». Регіони світу.

Мета: сформувати в учнів поняття «регіон», як одиницю географічного простору, з'ясувати основну мету вивчення регіональної географії, продовжити розвивати уміння роботи з картою, навчитися робити висновки про причини формування історико-географічних регіонів світу, створити умови для комплексного використання знань в процесі вивчення нового матеріалу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, умінь і навичок

Обладнання: підручники, зошити, політична карта світу та атласи, вчительська презентація.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Гра «Створюємо настрій»

Відчуємо себе часточками колективу, краю, держави, Всесвіту і скажімо собі:

- Я прийшов на урок для чого? ...(*Учитися*).
- Треба бути яким? ...(*Спокійним*).
- Зі мною хто? ...(*Мої друзі*).
- Вони мене що? ...(*Поважають*).
- Мені це як? ...(*Приємно*).
- Я готовий до чого? ...(*До успішної роботи*).

II. Актуалізація опорних знань та вмінь

Пригадайте:

- Що є предметом сучасної фізичної та економічної географії?
- Які методи вивчення використовує сучасна географічна наука?
- Якими джерелами географічних знань ви вмієте користуватися? Які з них для вас найцікавіші та найважливіші?
- Пригадайте регіони світу, які ви вивчали в курсі «Географія: материки та океани». У якому з них розташована Україна?

III. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів

Слово вчителя

Сьогодні ми починаємо вивчати курс «Географія: регіони та країни», де познайомимося з різноманіттям держав світу. Саме держави формують образ сучасного людства, що представляють собою живий багатобарвний світ окремих народів, які перебувають у безперервному русі. Будь-яка країна, будь-який народ вносить свій внесок в світову економіку, науку, культуру. Так, стародавній густонаселений Китай вступив в епоху небаченого економічного підйому. Маленькі Нідерланди стали сільськогосподарської державою першого «рангу», великим експортером продуктів харчування. Японія створила дуже ефективну систему освіти та наукових досліджень, що багато в чому пояснює її вихід на передові рубежі в економіці світу. Особливу увагу ми приділимо розвиненим або великим країнам і регіонам, таким як США, країни Західної Європи, Японія, Китай, Індія, регіони Африки, Латинської Америки і т. д.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Що вивчає курс «Географія: регіони та країни»?

Як зрозуміло з назви курсу, в його основу покладено регіональний та країнознавчий принципи. Загальною метою курсу є формування єдиної географічної картини світу на прикладі вивчення населення та просторової організації економіки як у регіонах, так і в окремих країнах з урахуванням сучасних геополітичних, соціальних, економічних та екологічних аспектів. Перед вами постануть:

- Європа, яка зробила величезний внесок у розвиток світової цивілізації;

● Азія та Америка, які вражають своїми контрастами: існуючими водночас успіхами та проблемами економічного розвитку;

● далека, неповторна й самотня Океанія;

● Африка з її найбільш бідними в світі країнами, в яких проблеми все більше загострюються.

Ви також ознайомитеся з окремими країнами з різних регіонів світу:

● США та Японією – лідерами світової економіки за багатьма показниками;

● Великою Британією, Францією, Німеччиною та Італією, які становлять основу європейської економічної системи;

● переселенськими країнами Канадою та Австралією, що за порівняно короткий час досягли високих економічних показників;

● Китаєм, Індією та Бразилією, відомими значним економічним зростанням в останні десятиліття;

● екзотичними країнами африканського регіону – Єгиптом та ПАР;

● деякими сусідніми країнами України та їх економічним та політичним впливом на нашу державу – Польщею, Білоруссю, Росією.

Таким чином, курс «Географія: регіони і країни» надасть уявлення про особливості населення й просторової організації економіки в регіонах світу та деяких країнах, сформує вміння орієнтуватися в світових та регіональних соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних процесах.

2. Поняття «регіон» та критерії їх виділення.

З попередніх років вивчення географії вам уже відомий поділ світу на материки (континенти), що має фізико-географічне підґрунтя, та частини світу, в основу виокремлення яких покладено історичний чинник. Окрім того, в географічній науці існує поняття «регіон світу».

Існують різні тлумачення поняття «регіон»:

(висвітлюється на слайді)

● **Регіон** – це особливий вид території, що характеризується специфічною цілісністю, велика територіальна одиниця (група земель, штатів чи держав).

● **Регіон світу** (лат. regio – область) – група країн і територій, що мають спільне географічне положення й вирізняються спільними рисами: природними, історичними, геополітичними, економічними, соціальними, культурними, етнічними, демографічними, туристично-рекреаційними та ін.

● **Регіон** – це соціокультурна "множинність в єдності", що забезпечує оптимальну якість життя з урахуванням різних зовнішніх і місцевих чинників. У європейському розумінні "регіон" розглядають як категорію внутрішнього поділу держави, наступну територіальну таксономічну одиницю між державою та індивідом.

● **Регіон** – територія країни зі специфічними природно-кліматичними та економічними умовами і характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил з урахуванням демографічних, історичних, соціальних особливостей, яка розвивається на основі законів національної та регіональної економіки, у результаті чого формуються регіональні економічні відносини.

● **Регіон** – це певна територія, що відрізняється від інших характерними ознаками, взаємозв'язком її елементів і має певну цілісність.

● **Регіон** – це територіальне утворення, яке сформовано у законодавчому порядку на рівні, що є безпосередньо нижчим після загально державного, та наділене політичним самоврядуванням.

Відомий український учений у галузі економічної і соціальної географії Олег Шаблій вважає, що поняття "регіоналізація", яке є похідним від поняття "регіон", вживається у двох значеннях:

а) як процес наукового обґрунтування регіону (-ів), визначення його (їхніх) просторових меж і складу та загальних рис;

б) як реально існуючий поділ земної поверхні, зосереджених на ній елементів суспільства, чи суспільства в цілому, на окремі великі частини.

Нині в Україні немає офіційного визначення поняття "регіон". Проте в Концепції державної регіональної політики України та в Законі України "Про стимулювання розвитку регіонів" зазначено, що під терміном "регіон" у цих документах розуміють території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Саме в такому значенні термін "регіон" набув поширення у повсякденній практиці державного управління та наукових дослідженнях в Україні.

● **Географічне спадщина** - являє собою елементи культури і цивілізації, зробила великий вплив на сучасні географічні особливості регіону та світу. Окремі елементи матеріальної і духовної культури значною мірою вплинули на сучасні особливості регіону або стали світовим надбанням. Наприклад, Азія є батьківщиною всіх світових і етнічних релігій, а Америка дала людині кукурудзу та картоплю.

● **Географічна специфіка регіону** - це особливості розміщення населення і господарства на різних етапах історичного розвитку та характеристика їхнього сучасного просторового малюнка. Наприклад, в Азії це розміщення не змінювалося тисячоліттями, а в Африці і, особливо в Америці і Австралії, сучасний малюнок розміщення населення і господарства став формуватися лише кілька століть тому в ході європейської колонізації. Географічна специфіка регіону це і територіальна сукупність господарських зв'язків. У Європі воно єдине в силу відносно невеликих масштабів регіону, відсутність істотних внутрішніх перешкод та особливостей історичного розвитку. В інших регіонах, за винятком Австралії, яка є територією однієї країни, картина інша: окремі їх частини досить слабо економічно пов'язані один з одним.

Завдання. Розгляньте карту в атласі «Історико-географічні регіони світу» і спробуйте визначити критерії, за якими відбувся розподіл країн на певні групи.

Людина по-різному заселяла і освоювала простір материків. Особливості історико-географічного розвитку лягли в основу виділення частин світу, які можна назвати *географічними регіонами світу*.

Географічні регіони світу характеризуються особливостями свого географічного положення, природних умов, специфікою історичного розвитку. Відмінності в природних умовах, економічна і культурна специфіка вплинули на формування всередині регіонів більш дрібних районів — *субрегіонів*. Особливо яскраво вони виражені в Азії і в Європі (наприклад, Південна Азія або Північна Європа).

Людство, світове суспільство нині нагадує інтегровану систему багаторівневих регіонів, їхня кількість, як і кількість країн, безперервно зростає. Диверсифікація взаємодії окремих регіональних підрозділів нашої планети насамперед у політичному і соціально-економічному сенсах відбувається дуже інтенсивно, водночас проблеми формування регіонів світу вивчені явно недостатньо. Це породжує чимало проблем, і не лише науково-теоретичних.

Основою для виділення різних регіонів світу є відмінності одних частин нашої планети від інших. За найзагальнішими критеріями ці відмінності можна об'єднати в три групи: *природні, історичні і соціально-економічні*.

Природні відмінності визначаються об'єктивними геологічними, географічними та біологічними особливостями окремих частин Землі. Зокрема, поділ світу на материки ні в кого не викликає сумніву, бо в природі насправді існують реально відокремлені частини суходолу, роз'єднані морями й океанами. Такий реально існуючий природно-геологічний поділ світу є однією з багатьох підстав для його регіоналізації.

Дія географічних і біологічних чинників у виділенні регіонів світу не менш важлива. Такі закономірності географічної оболонки як висотна поясність і горизонтальна зональність, служать підставами регіонального поділу світу. У багатьох країнах гірські райони вже нині стали районами не лише розвитку туризму і сільського господарства, а й важкої промисловості.

У багатьох випадках *географічні й історичні чинники* у виділенні регіонів гармонійно поєднуються. Так утворюються історико-географічні регіони. Прикладів можна навести безліч. Регіональні поняття "арабський світ", "країни Північної Африки" фактично є гармонійним поєднанням пустельних і напівпустельних ландшафтів з історично адаптованою до них культурою арабських народів. Важливу роль географічні та історичні чинники відіграють й у виділенні економічних районів світу. Різниця в природних умовах і ресурсах різних частин нашої планети сприяє спеціалізації на виробництві певної продукції. На певній території світу, в окремій країні чи їхній групі випуск якихось виробів або надання певних послуг стає об'єктивно більш ефективним, ніж будь-де за їхніми межами. Спеціалізація господарства окремого регіону чи країни світу складається історично. З розвитком господарства вона може суттєво змінюватися. Щоб визначити спеціалізацію території, необхідно з'ясувати принципи розміщення виробництва.

З часом окремі регіони світу починають відрізнятися один від одного вже не тільки природними й історичними, а й насамперед *економічними умовами* та трудовими ресурсами. Так, в одному регіоні виробляють метал і машини, в іншому вирощують банани й ананаси, в третьому пропонують послуги з відпочинку і лікування. Спеціалізуючись на виробництві певної продукції в умовах глобалізації, кожен регіон світу забезпечує нею інші частини світу і отримує те, чого йому не вистачає. Так відбувається обмін результатами праці. Такий поділ праці між окремими територіями називається географічними, або територіальним.

3. Історико-географічні регіони світу.

(розповідь вчителя з елементами бесіди та роботою з картами атласу)

Держави та території світу характеризуються природними, господарськими, соціальними відмінностями, сформованістю регіональних ринків, залученістю до географічного поділу праці, історією і культурою.

Формування **історико-географічних регіонів світу** пов'язано з історією розвитку, типом цивілізації, що склалась, закономірностями етнічних процесів, функціонуванням господарства. Поділ усієї території світу на історико-географічні райони є природним, має наукове та практичне значення, полегшує систематизування знань про світ.

Динаміка змін у світовому соціальному, економічному та політичному житті зумовлює відсутність єдиного підходу у виділенні історико-географічних регіонів.

Найбільш широко вживаний поділ території світу

Регіони	Субрегіони	Основні субрегіони		
		Європи	Скандинавія	Данія, Норвегія, Швеція, Ісландія
Європа	Західна Північна Південна Центральна Східна		Прибалтика	Латвія, Литва, Естонія
			Закавказзя	Грузія, Вірменія, Азербайджан
Азія	Центральна, Південно-Західна Південна Південно-Східна Східна Північна	Азії	Близький Схід	Єгипет, Судан, Ізраїль, Сирія, Ліван, Туреччина, Ірак, Кіпр, країни Аравійського півострова і держави Перської затоки)
			Середній Схід	Іран, Афганістан
			Середня Азія	Туркменістан, Узбекистан, Таджикистан, Киргизія

			Далекий Схід	схід Росії, Китай, Північна Корея, Південна Корея, Японія, Монголія, Тайвань
Африка	Північна, Південна, Західна, Східна, Центральна	Африки	Сахель	Мавританія, Сенегал, Малі, Буркіна-Фасо, Нігер, Чад, Судан, Ефіопія, Сомалі
			Магриб	Туніс, Алжир, Марокко
			Великий Магриб	Туніс, Алжир, Марокко, Лівія, Мавританія, Західна Сахара
			Левант	Сирія, Ліван, Ізраїль, Палестина
Америка	Північна, Центральна, Південна			
Австралія та Океанія	Австралія Океанія			

Регіони світу за класифікацією ООН (робота з підручником мал..2)

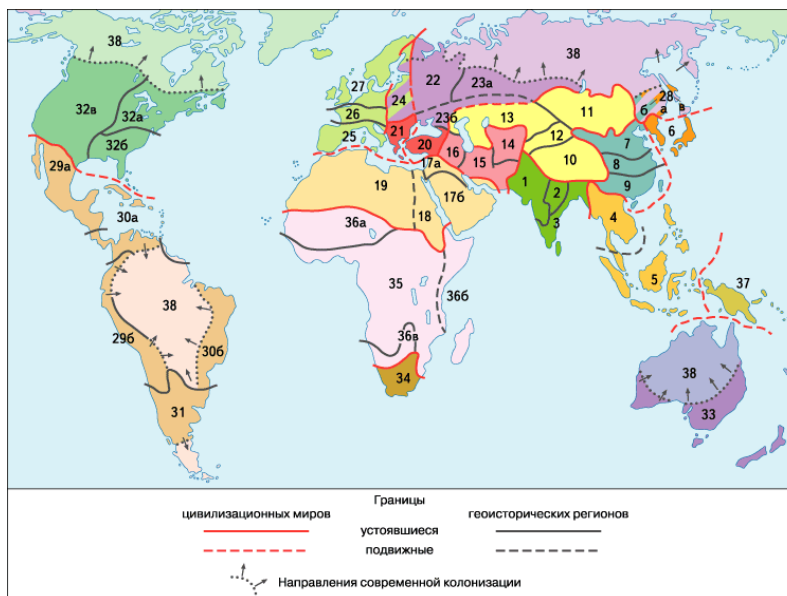
Статистичний відділ ООН задля здійснення статистичного аналізу процесів та явищ, що відбуваються в сучасному світі, розробив систему, за якою поділив материки на великі регіони світу (макрорегіони), які, в свою чергу, поділяються на менші субрегіони. Зазначимо, що віднесення країни чи території до того чи іншого регіону не залежить від жодних політичних, економічних або інших чинників.

Так виникла геосхема ООН, за якою світ поділений на 5 великих регіонів (макрорегіонів): **Європа, Азія, Океанія, Америка та Африка.**

Кожен з них поділений на субрегіони. Межі регіонів і субрегіонів не завжди збігаються з межами частин світу та материків. Так, регіон Європа за класифікацією ООН поширюється на Північну Азію, яка становить азійську частину Росії. Відповідно площа регіону Азія є меншою, ніж частин світу, що має таку саму назву. Субрегіон Північна Америка, який є частиною регіону Америка, тягнеться від Гренландії на півночі до державного кордону США та Мексики на півдні. Територія ж материка Північна Америка простягається далі на південь до Панамського каналу.

Американський політолог С. Хантінгтон запропонував виділяти вісім цивілізаційних регіонів: західний (християнсько-католицький), слов'янсько-православний, ісламський, конфуціанський, індуїстський, японський, латиноамериканський та африканський – перші шість за релігійною, а останні два за географічною ознакою. Культурно-історичне районування, офіційно застосовується ООН (ЮНЕСКО), семичленного, при якому в якості головних регіонів розглядають європейський, арабо-мусульманський, індійський, далекосхідний, тропіческо-африканський, північноамериканський і латиноамериканський.

4. Робота з атласом та настінною картою.

Заповнити пропуски (*запис на слайді*):

1. (Північна) Європа – Норвегія, продовжити(Данія, Швеція, Ісландія, Фінляндія)
2. Південна Європа - : (Андорра, Греція, Іспанія, Італія, Ватикан, Мальта, Сан-Марино, Португалія)
3. Які географічні регіони можемо відмітити в Латинській Америці? (*Згадати особливості рельєфу*):
 Андські країни:
 Країни басейну Амазонки та Ла-Платської низовини:
4. Назвіть столиці Андських країн:
5. До Скандинавського регіону відносять країни:
6. Визначте країни Азії які відносяться до Близького Сходу:
7. Назвіть країни Північної Африки:

V. Перевірка і оцінка засвоєних знань, умінь і навичок

1. Запитання

- * Що є основою для виділення різних регіонів світу?
- * Чи можуть поєднуватися між собою географічні й історичні чинники в просторово-територіальній диференціації поверхні Землі?
- * Чим різняться між собою поняття "район" і "регіон"?

2. **Завдання.** Використовуючи карту «Історико-географічні регіони світу», визначте, в якому європейському субрегіоні розташована Україна. На основі критеріїв виділення регіонів доведіть або спростуйте приналежність нашої країни до певного субрегіону.

3. **Робота в парах.** Приведіть аргументи «за» та «проти» з питання: «Чи потрібні мені знання соціально-економічної географії світу?»

VI. Підсумок уроку

- Яку тему ми вивчали на уроці?
- Оцінка роботи учнів на уроці.

VII. Домашнє завдання

1. Робота з § __ підручника з метою повторено усвідомити й осмислити зміст теми уроку.
2. Знати і вміти показувати історико-географічні регіони світу (за картою).